

РЕЦЕНЗИЯ

От: *доц. д-р Николай Николов Орешаров; катедра „Счетоводство и анализ“, Университет за национално и световно стопанство – гр. София, професионално направление 3.8. „Икономика“ (Счетоводство, одит и анализ).*

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Счетоводство, одит и анализ“

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 198/25.04.2023 г. на Ректора на Висшето училище по застраховане и финанси (ВУЗФ).

Автор на дисертационния труд: Атанас Янев Стоянов

Тема на дисертационния труд: „Актуални финансово-счетоводни аспекти на бизнес комбинациите“.

Научен ръководител: проф. д-р Емилия Миланова.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът Атанас Янев Стоянов е завършил успешно бакалавърската си степен по специалността „счетоводство“ в Университета за национално и световно стопанство, а след това и магистърска степен, пак в УНСС, по специалността „Счетоводство със специализация в публичния сектор“. Понастоящем, той е докторант в самостоятелна форма на обучение към катедра „Счетоводство и одит“ на ВУЗФ, с научен ръководител проф. д-р Емилия Миланова. Зачислен е в докторантура със заповед № 430/16.12.2019 г. и отчислен със заповед 436/19.12.2022 г.

Дисертантът над 5 години стаж като счетоводител и асистент одитор.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представеният за рецензиране научен труд е разработен в обем от 241 страници, като изложението е структурирано в увод, три глави, заключение, библиография и приложения.

Библиографската справка включва 12 бр. източници на

български език, 201 бр. чуждестранни източници, както и 30 бр. нормативни източници, чуждестранни бази данни и други източници.

Уводът на дисертационния труд подходящо обосновава **актуалността** на темата за теорията и практиката. Ясно са очертани **обектът** на изследването (бизнес комбинациите), и е обособен **предметът** (разглеждане на теоретичните и приложните аспекти на счетоводното им отчитане и представянето им във финансовите отчети).

По-нататък, уводът коректно дефинира **целта** на изследването, а именно: извършването на задълбочен преглед като фундамент за един критичен анализ на някои от теоретичните аспекти на бизнес комбинациите, в резултат на което да се дефинират и предложат решения за преодоляването на идентифицираните проблеми във връзка с представянето във финансовите отчети.

За постигане на целта, докторантът подходящо е формулирал за изпълнение следните изследователски **задачи**:

- историко-логическо обосноваване на развитието на етапите на сливания и придобивания посредством критичен преглед и анализ на публикациите на редица чуждестранни автори, в периода от 1897 г. до 2022 г.;
- критичен анализ на нормативното регламентиране на бизнес комбинациите в Международните стандарти за финансова отчетност (МСФО);
- анализиране на развитието на правно-организационната регламентация по отношение на сливанията и вливанията;
- откриване на пропуски и противоречия при отчитането на бизнес комбинациите и формулиране на насоки за подобряване на представянето им във финансовите отчети.

Тезата, която автора на дисертационния труд поддържа е, че в нормативната уредба, уреждаща счетоводното признаване, оценяване и оповестяване на бизнес комбинациите, са налице пропуски и противоречия.

В дисертационния труд са използвани подходящи изследователски **методи**. Те са представени със съответната научна коректност още в увода, а именно: исторически подход, методите на индукция и дедукция, системен подход, сравнителен анализ, синтез, метод на аналогията, комбинаторика, факторен и дескриптивен анализ.

Пак с научна добросъвестност са очертани **ограниченията** на изследването:

- изследват се *Международните стандарти за финансова отчетност*; не се анализират изискванията на *Националните счетоводни стандарти*;

- не е извършен преглед на приложимата данъчна уредба;
- анализираната нормативна уредба и счетоводни стандарти в дисертационния труд са актуални към 31.12.2022 г.;
- изключени са предприятията от публичния сектор.

Тези ограничения са уместни, но и по никакъв начин не намаляват качеството на извършената изследователска работа и изведените научни заключения, тъй като по принцип са неотносими към така формулираните цел и задачи на изследването, а посочването им е само за научна коректност.

Отделните части на дисертационния труд са разработени в структурно и съдържателно отношение в логическа съгласуваност, както следва:

Уводът поставя необходимия научен фундамент на изследването, като формулира неговата актуалността, целта, задачите, обекта и предмета, изследователската теза, прилаганите методи на изследването и релевантните ограничения.

Първа глава е именувана „Същност, историческо развитие и мотиви за осъществяване на сливания и придобивания“ и аргументирано разглежда характерните особености на бизнес комбинациите, правната и организационна основа на сливанията и вливанията като форми на преобразуване на търговските дружества, като е поставен необходимия фокус и върху причините, поради които се предприемат такива преобразувания. Изследвани са същностните характеристики и историята на тези форми на преобразуване, включително и са идентифицирани шест обособени от автора етапи на тяхното историческо развитие.

Втора глава, именувана „Бизнес комбинациите като обект на счетоводно отчитане и представяне във финансовите отчети на предприятията“, е посветена на методологията на счетоводно-информационното осигуряване на бизнес комбинациите. Изследвани са изискванията за тяхното признаване, оценяване и оповестяване. Фокусирано са проучени актуалните проблеми, свързани със справедливата стойност, в контекста на оценяването на репутацията и отчитането на неконтролиращото участие. А систематизираните показатели за интегрирана отчетност в оповестяванията относно бизнес комбинациите е безспорно новаторство при подобен род изследвания.

В **трета глава** е представена практическата приложимост, базирана на извършено емпирично изследване, на представените авторови предложения за усъвършенстване и подобряване на счетоводното признаване, оценка и представяне на бизнес комбинациите. Емпиричното изследване е по данни от реално осъществената бизнес комбинация в банковия сектор – вливането на Сосиете Женерал Експресбанк АД в Банка ДСК ЕАД.

Заклучението на дисертационния труд подходящо систематизира постигнатите резултати от изследователската работа, като са обосновани предложения за подобряване на счетоводно-информационното осигуряване при осъществяване на бизнес комбинациите.

Като цяло, научният труд е структуриран подходящо и балансирано, а използваният стил на писане е на очакваното високо ниво. Формулираната в началото изследователска теза е обоснована и защитена успешно, при добросъвестно ползване и цитиране на съответните литературни източници.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Научният труд е завършен, като в резултат на проведените изследвания, докторантът представя подходящо формулирани предложения за подобряване на счетоводно-информационното осигуряване при бизнес комбинациите, а именно: необходимостта от ревизиране на концепцията за справедлива стойност и необходимостта от амортизация на репутацията, вместо обезценяването ѝ, както изискват сега МСФО.

Авторът аргументира становището си, че липсата на изискване в счетоводните стандарти да се предприеме изчерпателно търсене на всички възможни пазари за определяне на справедливата стойност, което на практика довежда до липса на определен минимален обем от наблюдавани референтни стопански операции, поставя под въпрос легитимността на определената в резултат справедлива стойност. Съответно, изборът на пазар чрез позоваване на най-изгодния въвежда специфична за отделните дружества справедлива цена.

На тази основа, авторът аргументира разбирането си, че репутацията, придобита в резултат на бизнес комбинация, не е в състояние да генерира парични потоци без помощта на други активи, тъй като тя косвено черпи от разходите, извършвани във връзка с дейността на предприятието. На основата на това разсъждение, авторът правилно заключава, че стойността на репутацията се поддържа от редица допълнителни разходи, които на практика я превръщат във вътрешно създадена репутация, съответно и в непризнат елемент във финансовите отчети.

В научния труд е отделено по подходящ начин и необходимото внимание и на информационно-познавателното значение на интегрираната отчетност, тъй като в резултат на изследването си на бизнес комбинациите, докторантът е установил, че при извършването на корпоративни преструктурирания се вземат предвид как „правилните“ сделки могат да подобрят показателите за екологични, социални и управленски фактори.

Така, като резултат от извършената аналитична работа и изведените обобщения, авторът е очертал полезни предложения за търсене на решения за подобряване на финансовата отчетност по отношение на бизнес комбинациите.

4. Оценка на научно-приложните приноси

Дисертантът е посочил четири приноса, които ние приемаме като достоверно формулиращи основните научни и научно-приложни резултати от изследването, а именно:

- извършване на съдържателен исторически преглед на отделните исторически етапи на осъществяване на сливания и придобивания;
- предложения за елиминиране на някои недостатъци в концепцията за справедливата стойност;
- аргументиране на необходимостта от въвеждането на задължително начисляване на разходи за амортизация на търговската репутация на систематична база по време на полезния ѝ живот;
- предложение за включването на показатели за интегрирана отчетност в оповестяванията към *МСФО 3 Бизнес комбинации* в ролята им на нефинансови измерители на успеха на бизнес комбинациите.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Във връзка с дисертационния труд, докторантът е представил три публикации, както следва:

Стоянов, А. „Генезис и особености на концепцията за интегрирана отчетност. Корелационна зависимост между интегрираното отчитане и модела COSO“, списание на ИДЕС, бр. 3, 2019 г.

Стоянов, А. „Финансовата отчетност в условията на глобалната пандемия COVID 19 - неопровержимо доказателство за необходимостта от преход към интегрирано отчитане“, списание на ИДЕС, бр. 4, 2020 г.

Стоянов, А. „Първоначално признаване, оценяване и оповестяване на бизнес комби-нациите в дружествените финансови отчети, съгласно МСФО 3 Бизнес комбинации“, списание на ИДЕС, бр. 3, 2022 г.

Съдържателно, публикациите съответстват на тематиката на дисертационния труд, като подходящо апробират значителна част от съществените тези, които авторът разглежда и формулира в резултат на работата си, включително и представят и обосновават основните приноси и приносни моменти в него. Изборът на професионалното научно списание за публикуване допълнително осигурява възможността научните разсъждения на автора да бъдат представени пред критична и компетентна общност от специалисти в областта на финансовото отчитане.

6. Оценка на автореферата

В съответствие с разпоредбите на закона, дисертационния труд съпътстван с приложен към него автореферат. Авторефератът е с обем от 58 страници и съответства нормативните изисквания, като отразява ясно, точно и пълно съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки и препоръки

Въпросът за начина на счетоводно третиране на репутацията стои от години – търсенията за определяне на същността на този икономически феномен е видно и от хронологичното проследяване на промените в третирането ѝ съгласно МСС преди, а сега и МСФО. В по-ранните редакции репутацията подлежеше на амортизиране. Сега се третира като обект, подлежащ само на обезценка. Предвид това, авторът може да посвети свои бъдещи изследвания към изясняване на икономическата същност на репутацията, а от тук, и на начина на нейното признаване и последващо оценяване, респ. пренасяне в състава на разходите.

8. Заключение

В представеният за защита дисертационен труд докторантът Атанас Стоянов ясно и убедително демонстрира, че притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3.8. Икономика. Тези знания успешно са интегрирани в научен продукт, показващ неговите качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

В съдържателно отношение, дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, посочени по-горе. Същите, по моя преценка, представляват оригинален принос в науката и съответно, отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за прилагане на този закон. В допълнение, представеният научен продукт и свързаните със защитата му материали съответстват на специфичните изисквания на Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

Предвид гореизложеното, давам своята положителна оценка за проведеното научно изследване и предлагам на Научното жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Атанас Янев Стоянов в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Счетоводство, одит и анализ“ при Висшето училище по застраховане и финанси.

25.05.2023 / София

Подпис: